

КАТАЛОГ
НА ИЗСЛЕДВАНИЯТА В ОБЛАСТТА НА КРИМИНОЛОГИЯТА,
СОЦИОЛОГИЯ НА ПРАВОТО,
НАКАЗАТЕЛНОТО ПРАВО И ПРОЦЕС,
ИЗВЪРШЕНИ ОТ ИНСТИТУТА ЗА ДЪРЖАВАТА И ПРАВОТО
ПРИ БЪЛГАРСКАТА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ

София 1000, ул. „Сердика” № 4, ет. 3

тел. 02 987 49 02

e-mail: ipn_ban@bas.bg

С решение на ръководството на Българската академия на науките (БАН) през 1947 г. (8 май) се създава Правен институт, в който се обособява първата секция по конституционно право. От 1973 до 1988 г. Институтът се преименува като Институт за държавата и правото (ИДП) и съществува като част от Единния център по науките за държавата и правото при БАН и Софийския университет (заедно с Юридическия факултет на Университета).

През периода 1994–1995 г. в резултат на общата реорганизация на БАН Институтът се трансформира структурно и се преименува като Институт за правни науки (ИПН), а през 2010 г. отново се преименува като Институт за държавата и правото.

Институтът за държавата и правото има дългогодишни традиции в извършването на фундаментални и приложни изследвания в областта на правото, включително на наказателното материално и процесуално право – на действащото законодателство, правоприлагането и на проблемите, свързани с хармонизирането на българското законодателство с правото на Европейския съюз. През годините са провеждани теоретични и емпирични изследвания и по проблеми на криминологията. Отделно направление в изследователската дейност на Института са проучванията с правно-социологически характер.

Настоящият каталог е съставен по линия на Българската асоциация по криминология (БАК). Масивът с изследвания и публикации на Института за държавата и правото е част от цялостния масив на научните изследвания с криминологичен и сроден характер в България от края на XIX-ти век до момента (април 2017 г.).

Каталогът се състои от две части. В **първата му част** са включени анотации на изследвания и публикации на криминологична, наказателноправна и наказателнопроцесуална тематика. Във **втората част** на каталога са включени анотации и публикации, отразяващи резултати от проведените правно-социологически изследвания.

Съставител на каталога е проф. д.ю.н. Юлия Бояджиева (председател на БАК през периода 1991–2013 г.). Той е изготвен със съдействието на сътрудници от ИДП при БАН и на секретаря на БАК (2000–2013 г.) г-жа Сийка Ненкова.

I. ИЗСЛЕДВАНИЯ И ПУБЛИКАЦИИ В ОБЛАСТТА НА КРИМИНОЛОГИЯТА, НАКАЗАТЕЛНОТО ПРАВО И НАКАЗАТЕЛНИЯ ПРОЦЕС¹

1. Каракашев, Веселин. Рецидивът и борбата с него. С., изд. БАН, 1970, 223 с.

Книгата обобщава резултатите от проведеното първо по рода си комплексно изследване в България: наказателноправно, наказателно-изпълнително и криминологично.

Методика на изследването: Проведено е емпирично изследване на пенитенциарния рецидив на базата на емпирични данни и статистически данни. Анализирани са данни за осъдената престъпност за периода 1960–1967 г. Изследвани са 852 лица – рецидивисти, изтърпяващи наказание в МЛС, с анкетна карта, съдържаща данни от затворническото досие на рецидивиста (16 въпроса), данни от личното интервюиране на рецидивиста (30 въпроса), даващи богата представа за семейната среда, трудовата дейност, характера, интересите, връзки с близките и заниманията му в затвора, какво е било отношението към него на местните държавни и общински органи, обществени организации и наблюдателната комисия, мотивите му за извършване на престъплението, кои са работодателите след последното му освобождаване.

Разработени проблеми: Дефинирано е наказателноправното понятие за рецидив, обществената опасност на рецидива и рецидивистите, наказателната отговорност за рецидив. Видове рецидив и рецидивисти. Направена е характеристика на състоянието на общия и специалния рецидиви и рецидивисти. Разработени са факторите, благоприятстващи повторното извършване на престъпления. Анализирано е състоянието на борбата с рецидивната престъпност, осъществявана от специализираните държавни органи (милиция, съд, пенитенциарни и постпенитенциарни заведения и органи). Направени са препоръки за нейното усъвършенстване.

2. Хинова, Тамара. Престъпността и противообществените прояви на непълнолетните. С., изд. БАН, 1971, 208 с.

3. Хинова, Тамара. Престъпни посегателства против обществения ред. С., изд. БАН, 1976, 192 с.

4. Каракашев, Веселин. Проблеми на престъпността и нейната структура. С., изд. БАН, 1977, 238 с.

5. Каракашев, Веселин. Проблеми на определяне ефективността на наказанието „лишаване от свобода“. С., 1982, 191 с.

6. Хинова, Тамара. Методи, средства и организация на борбата с престъпността на непълнолетните. С., „Наука и изкуство“, 1983, 176 с.

7. Каракашев, Веселин. Обществената превенция на престъпността в НРБ. С., „Наука и изкуство“, 1987, 120 с.

8. Каракашев, Веселин. Младежка рецидивна престъпност. УИ „Св. Кл. Охридски“, 1990, 107 с.

9. Интелектът на Европа. Процесът на преход на страните от Източна Европа. Българският пример – съвместен научен проект на ИДП и Института за изследвания и проучвания в областта на обработката на правната информация към Университета в гр. Монпелие – Франция (*проф. д-р Веселин Каракашев, проф. д-р Йордан Айдаров*²) (1992–1994 г.).

¹ По отношение на наказателното материално и процесуално право в каталога са отразени публикации и изследвания, извършени предимно от сътрудници на Института за държавата и правото – членове на БАК.

² Посочени са последните образователно-научни/научни степени и академични длъжности на изследователите, а не тези към момента на провеждане на проучванията.

10. Криминологична политика – теория и практика (*проф. д-р Йордан Айдаров*), 1992–1994 г.
11. *Айдаров, Йордан*. Криминологическо правосъзнание (теоретико-методологични аспекти). С., „Сиела”, 2003, 311 с.
12. *Маринова, Гергана*. Мярката за неотклонение „задържане под стража”. – В: Научни трудове на Института за правни науки. Том I. С., изд. БАН-ИПН, 2004. (резултатите от изследването са използвани в дисертация, защитена през 2005 г. за придобиване на образователно-научната степен „доктор”).
13. *Салкова, Екатерина*. Продължаваното престъпление – възникване, развитие и перспективи. – В: Научни трудове на Института за правни науки. Том I. С., изд. БАН-ИПН, 2004.
14. Превантивната функция на наказателния процес (криминологични и процесуални аспекти) (изследване, проведено от *проф. д-р Йордан Айдаров и проф. д.ю.н. Никола Манев*, 2005 г.).
15. Нови подходи за противодействие на корупцията (2008 г.). Публикации:
- *Петрова, Паунита*. Феноменът „корупция”. – В: Да инвестираме в хората (сборник обучителни материали по проект „Да инвестираме в хората” по ОП „Административен капацитет”, съфинансирана от ЕС чрез Европейския социален фонд). С., изд. БАН-ИПН, 2009.
 - *Маринова, Гергана*. Наказателноправни мерки за противодействие на корупцията. – пак там.
 - *Салкова, Екатерина*. Конфликтът на интереси като предпоставка за корупция. – пак там.
16. *Салкова, Екатерина*. Проблеми на доказването в наказателния процес. С., 2012, 206 с. (хабилитационен труд за заемане на академичната длъжност „доцент” в ИДП при БАН).
17. Контрабандата по чл. 242 от НК (материалноправни аспекти) (*ас. Мария Тихова*) (2014 г.).
18. Подбуждане към престъпление от служител под прикритие и правото на справедлив процес според чл. 6 (1) на Европейската конвенция за правата на човека (*доц. д-р Гергана Маринова*) (2012 г.).
19. Принципът на справедливостта в наказателното право и неговото значение за наказателното правоприлагане (*ас. Мария Михайлова*) (2012 г.).
20. Европейската заповед за предаване на доказателства (*доц. д-р Екатерина Салкова*) (2013 г.).
21. Да живееш в общество, в което си обект на следене (участие на *доц. д-р Гергана Маринова* в работна група “Държавна политика и уредба на следенето” по проект на COST – Европейско сътрудничество в науката и технологиите) (2013 г.).
22. Проблеми на наказателното правораздаване (*проф. д.ю.н. Никола Манев*) (2014 г.).
23. Престъпления против правата на гражданите (материалноправни аспекти) (*ас. Мария Михайлова*) (2014 г.).
24. Наказателната политика на Република България като държава членка на Европейския съюз (колективен проект с ръководител *доц. д-р Гергана Маринова*, участие на *проф. д.ю.н. Никола Манев, доц. д-р Екатерина Салкова, ас. Мария Михайлова, докторант Аделина Хаджзийска и др.*) (2014–2016 г.).

25. Велев, Огнян. Мястото на пробацията сред наказателните санкции. Съпоставително изследване на българското и френското наказателно право. С., изд. БАН, 2016, 851 с.

II. ПРАВНО-СОЦИОЛОГИЧЕСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ И ПУБЛИКАЦИИ³

1. Правните и моралните възгледи на българските селски жители

Проведено е емпирично изследване върху правните и моралните възгледи на три групи от населението: жители на селища от градски тип, села с преобладаващ земеделски характер и села със затихващи функции. Изследването е представително за страната с общ брой на анкетиранията лица 3000 души. Значителна част от въпросите се *отнасят до оценката за състоянието на престъпността в селските региони и факторите, които я обуславят.* Анализират се ценностните ориентации на българските селски жители към основните принципи на наказателното право и неговото прилагане. Засягат се проблеми на криминализацията и декриминализацията.

Изследването е проведено от Стефка Наумова, докторант в Института за социална профилактика и ресоциализация към Варшавския университет, под научното ръководство на *проф. д-р Адам Подгурецки.*

Публикации:

- *Наумова, Ст.* Дисертационен труд на тема „Влияние на модернизацията върху правните и моралните възгледи на българския селянин” (1977 г., на полски език).
- *Naumova, S.* Modernizacja wsi bulgarskiej na swiadomosc prawna jej mieszkancow. – *Panstwo I prawo*, № 6, 1977.
- *Naumova, St.* Modernizacja wsi bulgarskiej a swiadomosc prawna (Wstepne wyniki badan). – *Studia socjologiczne*, № 2, 1977.
- *Naumova, St.* The Legal Consciousness of Polish Society. (In:) *Sociology of Law and Legal Sciences (Proceeding of a Conference on the Sociology of Law)*. Budapest, 1977.
- *Naumova, St.* Formal and Informal Means of Dispute Treatment by Bulgarian Village Dwellwrs. (In:) *Disputes and the Law*(ed. by M.Cain and K.Kulcsar). Akademiai Kiado, Budapest, 1983.

2. Правната информираност на българските граждани

Правно-социологическо изследване със сравнителен характер, проведено съвместно с Института за държавата и правото при Руската академия на науките. *Участници от българска страна:* проф. д-р Стефка Наумова,⁴ проф. д-р Емилия Къндева, Цветанка Герджикова.

Проведено е представително за страната емпирично изследване върху състоянието на правната информираност на българските граждани относно наказателното право, причините и условията за ефективното (респ. неефективното) прилагане на наказателния закон, противодействието на престъпността и другите форми на социална девиация. Чрез широка скала за измерване на оценки и мнения е събрана голяма по обем информация за връзката между правна информираност и правно съзнание.

³ За историята на правно-социологическите изследвания в България вж. *Наумова, Ст.* Правно-социологическите изследвания в България след Освобождението. – В: *Съвременна България*. Том II, изд. БАН, 1985.

⁴ Посочени са последните образователно-научни/научни степени и академични длъжности на изследователите, а не тези към момента на провеждане на проучванията.

Публикации:

- *Наумова, Ст.* Механизъм на правната информираност (резултати от правно-социологическо изследване). – Социологически преглед, № 1, 1983.
- *Наумова, Ст.* Социологически аспекти на правната информираност на гражданите. – В: Годишник на СУ „Св. Климент Охридски”, ЮФ, том 76, кн. 1, 1983.
- *Наумова, Ст., О. Стамболиев.* Гражданският процес и доброволното ликвидане на спорове. – Социалистическо право, № 1, 1983.
- *Казимирчук, В. П., Н. Я. Соколов, С. В. Боботов, Е. В. Куманин, О. А. Гаврилов, Е. Къндева, Ст. Наумова, Цв. Герджикова.* Правовая информираность личности (сборник под ред. В. П. Казимирчука). М., 1984.

3. *Наумова, Ст.* Социология на правото. Учебник за юристи. С., УИ „Св. Климент Охридски”, 1984, 260 с.

4. Общественото мнение за наказателния закон

Изследователски екип: Съвместно изследване на *Института за държавата и правото при БАН* (проф. д-р Костадин Лютов – ръководител, проф. д-р Стефка Наумова, Адриана Бойчева, проф. д-р Момяна Гунева, Цветан Цветанов, Цветанка Герджикова, Любка Кискинова), *Съвета за криминологически изследвания при Главната прокуратура на НРБ* (проф. д-р Байчо Панев, Анна Славова) и *Научно-методическия съвет по затворно дело при МВР* (проф. д-р Здравко Трайков).

Методика на изследването: Проведено е представително за страната емпирично правно-социологическо и криминологично проучване върху общественото мнение за наказателния закон. В извадката са включени три групи респонденти: граждани-неюристи, юристи и лица, изтърпяващи наказание “лишаване от свобода”. Методиката на регистрацията е пряка анонимна анкета. Паралелно с това са проучени статистически данни за регистрираната и наказаната престъпност, както и мнения на гражданите от два основни региона на страната (София, Монтана) чрез публикуване на анкетната карта в местен ежедневник (по метода на достъпността). Основните въпроси в изследването се отнасят до отношението на гражданите към принципите на наказателното право, ролята на наказанието “лишаване от свобода” в процеса на противодействие срещу престъпността, както и проблеми на криминализацията и декриминализацията.

Разработени проблеми: Проучено е общественото правосъзнание и неговата активна форма – общественото мнение, относно наказателното законодателството, причините за престъпността в страната и ефективността на правните средства за ограничаване на престъпността. Анализирани са състоянието на борбата с рецидивната престъпност, осъществявана от специализираните държавни органи, както и участието на обществеността при преодоляване на социалната девиация. Специално място е отделено на някои от новите форми на социална девиация като корупция, насилие, наркомании и др.

Реализация на резултатите от изследването: Изследователските изводи и предложения са използвани при всички изменения на наказателното законодателство (НК, НПК и Закона за изпълнение на наказанията) през периода 1985–1989 г. Проведена е международна конференция по проблемите на изследването, Варна, 1985 г.

Публикации:

- Общественото мнение за наказателния закон (авторски колектив: *Лютов, К., Б. Панев, Здр. Трайков, М. Гунева, Ст. Наумова, Цв. Цветанов, А. Славова, А. Бойчев, Цв. Герджикова, Л. Кискинова*) (под редакцията на проф. д-р К. Лютов). С., изд. БАН, 1987, 256 с.

- *Наумова, Ст.* Ролята на общественото мнение за усъвършенстване на наказателното законодателство и практиката на неговото прилагане. – В: Актуални проблеми на борбата с престъпността (материали от научно-практическа конференция, София, 4–5 ноември 1986 г.). С., „Наука и изкуство”, 1986.
- *Ст. Наумова.* Подходи при изследване на отрицателното влияние. – В: Отрицателното влияние в местата за лишаване от свобода (сборник). С., изд. НМСЗД, 1989.

5. Наумова, Ст. Механизъм на социалното действие на правото. С., “Наука и изкуство”, 1987, 260 с.

6. Наумова, Ст. Обществено мнение за избирателния закон. – Правна мисъл, №1, 1991.

7. Българо-полски диалог по криминологични и правно-социологически проблеми

В теоретичен план са разработени проблемите на социалната патология и проявите форми на социална девиация в периода на преход. Представя се операционализирано определение на понятието “отрицателни социални явления”. На базата на сравнителни емпирични изследвания по темата, проведени по обща методика паралелно в двете страни – България и Полша, се прави анализ на състоянието и превенцията на престъпността и останалите форми на девиантно поведение. Специално внимание се отделя на институционалните форми на патология, както и на корупционните практики сред държавните служители.

Публикации:

- *Каракашев, В., Ст. Наумова, Здр. Трайков, Цв. Цветанов, Я. Курчевски, М. Фушара, И. Якубовска, А. Мошчискер, А. Чинчик.* Болгарско-полски диалог по криминологически и правови социологически проблеми (сборник). С., УИ “Св. Кл. Охридски”, 1991.
- Negative Social Phenomena and the Role of Legal Consciousness in Their Overcoming. (In:) Bulgarian-Polish Dialogues in Sociology of Law and Criminology. Ed. by M.Fuszara and J.Kurczewski, Warsaw, 1990.

8. Правно-социологически проблеми на екологията

- *Наумова, Ст.* Правно-социологически проблеми на защитата на гражданите в екологично застрашени райони. – Екоспектър, бр. 2/3, 1992.
- *Наумова, Ст.* Правно-социологически проблеми на опазване на биологичните ресурси в Р България. – В: Национална стратегия за опазване на биологичното разнообразие. С., 1994.

9. Правната социализация на подрастващите

Емпирично правно-социологическо изследване със сравнителен характер, проведено по обща методика и с участието на учени и научни организации от България, Полша, Франция, Унгария и САЩ. Участници от българска страна проф. д-р Стефка Наумова и проф. д-р Веселин Каракашев.

Публикации:

- Les attitudes juridiques et morales des adolescents (dans le contexte actuel de la Bulgarie). (In:) Droit et Societe. Revue Internationale de Theorie du Droit et Sociologie Juridique. № 19, 1991.
- *Наумова, Ст.* Актуални проблеми на правната социализация на подрастващите (сравнителен правно-социологически анализ). – Обществено възпитание, № 2, 1999.

10. Наумова, С. Социология на правото. С., „Юриспрес”, 2000, 350 с.

11. Обществено мнение за хомосексуална дейност с малолетни и

непълнолетни

Емпирично правно-социологическо и криминологично изследване, проведено през 2002 г. от Националния център за проучване на общественото мнение (НЦИОМ)⁵ с участието на Института за правни науки при БАН (*проф. д-р Стефка Наумова*). Изследването е проведено по поръчка на Правната комисия при 39-то Народно събрание във връзка с искане на Европейската комисия относно промяната на Наказателния кодекс на Република България по посока на либерализиране на наказателната политика по отношение на хомосексуалната практика в европейски контекст. Направени са 850 интервюта в 71 гнезда в 48 населени места.

Публикация: *Ст. Наумова*. Правно-социологически проблеми на противодействието на престъпността и останалите форми на социална девиация. – В: *Право без граници*, изд. УНСС, 2004.

12. Правни средства за противодействие на корупцията

- *Наумова, Ст.* Правно-социологически проблеми на борбата срещу корупцията. – В: *Корупция. Правни средства за противодействие* (под ред. на проф. д.ю.н. Цв. Каменова). С., изд. БАН, ИПН, 2003.

13. Правно-социологически параметри на законодателната власт

Като емпирична база за операционализиране характеристиките на законодателната власт са използвани данните от четири правно-социологически изследвания, проведени в периода 1990–2005 г., които са илюстрация на механизмите на парламентарната демокрация, както и показател за това, че страната постепенно навлиза в нов период на развитието си, в който законодателният процес ще играе двойна роля – на интегриращ фактор и на социален стабилизатор:

- „*Българо-полски диалог по криминологични и правно-социологически проблеми*”, проведено през 1990 г. (вж. изследване № 7).

- „*Правната социализация на подрастващите*”, проведено през 1996 г. (вж. изследване № 9).

- „*Мнение на бъдещите юристи за българския парламент*”, проведено през април 2002 г. от НЦИОМ, ръководител на конкретното изследване *проф. д-р Ст. Наумова*. Основен метод за набиране на информация е пряката анонимна анкета. Изследвани са общо 670 лица – студенти по право във всички юридически факултети в страната. Основната изследователска хипотеза е, че в правното съзнание на бъдещите юристи дейността на българския парламент заема особено място, доколкото той, като титуляр на законодателната власт, може и следва да реши основни въпроси на икономическото, културното и социалното развитие на държавата.

- пилотно проучване „*Европейския съюз и правосъзнанието на гражданите*”, реализирано през периода декември 2004–януари 2005 г. от Балканския център по право и политически науки в рамките на проект „Развитие на гражданското общество, финансиран по програма „ФАР”.

Публикация:

- *Наумова, Ст.* Правно-социологически параметри и емпирични характеристики на законодателната власт (в контекста на правната евроинтеграция). – В: *Научни трудове на Института за правни науки*. Том II. С., изд. БАН, ИПН, 2005, 60 с.

14. Екологично правосъзнание и право на информация за състоянието на околната среда

⁵ Националният център за проучване на общественото мнение, провел редица изследвания с правно-социологически и криминологичен характер, е създаден на 20 октомври 1989 г. към Народното събрание и БАН и функционира до 2013 г.

Пилотно правно-социологическо изследване, извършено през 2007 г. с 2 публикувани статии през 2008 г.

15. Правно-социологически аспекти на законодателния процес

Представително изследване, осъществено в рамките на колективен проект, финансиран от Фонда за научни изследвания при БАН, с 3 публикации в сборници през 2008 г. и 2 публикации – през 2009 г.

16. Джендър политики и джендър бюджетиране

Публикации:

- *Наумова, Ст.* Правно-социологически параметри и емпирични характеристики на джендър-проблематиката. – В: Да инвестираме в хората (сборник обучителни материали по проект „Да инвестираме в хората” по ОП „Административен капацитет”, съфинансирана от ЕС чрез Европейския социален фонд). С., изд. БАН, ИПН, 2009.
- *Йонкова, Н.* Понятие за джендър и джендър стереотипи. – пак там.

17. Правната информираност на държавните служители

Публикации:

- *Наумова, Ст.* Административна етика и спазване на кодекса за поведение на държавния служител. – В: Да инвестираме в хората (сборник обучителни материали по проект „Да инвестираме в хората” по ОП „Административен капацитет”, съфинансирана от ЕС чрез Европейския социален фонд). С., изд. БАН, ИПН, 2009.
- *Наумова, Ст.* Местно самоуправление. – пак там.

18. Общественото мнение за множествената дискриминация и изграждане на антидискриминационно правосъзнание

Изследователски екип: проф. д-р Стефка Наумова, проф. д-р Софка Матеева, доц. д-р Надежда Йонкова. Изследването е проведено през 2010 г. по поръчка на Министерството на труда и социалната политика (МТСП).

Реализация на резултатите от изследването: Данните от изследването са публикувани на сайта на Министерството. На конференция, организирана от МТСП, е представен доклад „Правно-социологически аспекти на антидискриминационното законодателство”.

Публикации:

- *Наумова, Ст.* Правно-социологически проблеми и емпирични характеристики на антидискриминационното правосъзнание. – Правна мисъл, № 1, 2011.
- *Наумова, Ст.* Правно-социологически параметри на превенцията на дискриминацията. – В: Превантивната политика и съвременната престъпност (материали от научна сесия, посветена на 25-годишнината от създаването на Българската асоциация по криминология, София, 14 юни 2011 г.). С., изд. БАК, 2012.
- *Naoumova, St.* Socio-Legal Parameters And Empirical Characteristics of The Anti-Discriminative Legal Consciousness. (B:) Societas/Communitas. Institute of Applied Social Sciences. University of Warsaw, Sociology of Law III. 1(15), 2013.

19. Правно-социологически аспекти на законодателния процес: Европейска антидискриминационна политика (проф. д-р Ст. Наумова) (2011 г.).

20. Дискриминацията в контекста на Лисабонската стратегия (проф. д-р Стефка Наумова, доц. д-р Велина Тодорова, проф. д-р Ирена Илиева) (2012 г.).

21. Правно-социологически аспекти на пряката демокрация (проф. д-р Ст. Наумова) (2013 г.).

22. *Наумова, Ст.* Социология на правото. Исторически традиции и

перспективи на развитие. С., изд. БАН, 2016, 562 с.

23. Право и справедливост – общественото мнение за съдебната система (*проф. д-р Ст. Наумова*) – съвместно изследване на ИДП-БАН с Института за приложни социални науки и ресоциализация на Варшавския университет и изследователи от Румъния, Унгария и Украйна) (2016–2017 г.).